

Ummæli

Eftir Hanus Andreassen

Hvat bjargar eini tjóð?

Vónandi verður það fyrirgivið, um ummælarin hessa ferð velur ein heldur persónligan inngang. Til bólkinn av minnum, sum ikki kámar, hoyra ávísar bókur, sum mamma hevði hug at venda aftur til. Kristin Lavransdatter eftir Sigrid Undset var ein teirra. Ein onnur var tann drúgva skaldsøgan Anthony Adverse eftir amerikanska rithøvundin og Poebiofráfin Hervey Allen. Og endiliga Íslandsklokkann eftir Halldór Kiljan Laxness. Eitt sindur torført var at fylgja við, tá ið greitt frá hesi seinastu bókini. Tað var eitt sindur fløkjasligt við teimum trimum, sum allir itu Jón. Men onkur samrøða í bókini varð ikki niðurafturløgd. Jón úr Grindavík kemur inn til Jón Marsteins-son og kennir matligan royk í nasunum.

- Hákelting? spyr hann mungandi.

- Fótasveitti, svarar Jón Marsteinsson turrsliga. Mamma var ikki uppi í tí minniluta av føroyingum, sum lesa íslendskt úttan trupulleikar. Hon las hesa skaldsøguna í danskari umseting. Var tað í dag, hevði hetta ikki verið neyðugt. Tí nakað fyrri jól í fjør kom Íslandsklokkann eftir Halldór Laxness út í føroyskari týðing. Umsetari er Sigurð Joensen. Útgevni er forlagið Ungu Føroyar. Upprunaliga kom henda skaldsøgan út í trimum bindum - Íslandsklokkann (1943), Hið ljósa man (1944) og Eldur í Kaupinshavn (1946).

Vanligt er helst at brúka eygu og heila, tá ið bókur verða lesnar. Eygað fangar ta grafisku myndina. Heilin umskapar stavar og ímyndir til frásøgn, bílet, tanka og kenslu. Men líkamið er tá saman um kemur ein gátufør heild, og tá ið stórir skaldskapur nemur við okkum, er tað sum skjálvti, ið ber við djúpari í kroppinum, ávirkar mønu og nervar, vættir ta hormonalu kelduskipanina. Eg kenni t.d. eitt menniskja, sum sigur seg lesa við búkinum. Um Íslandsklokkuna er at siga, at lesturin í heilum elvdi herðindum av skjálvti at fara eftir bakinum. Nakað sum tá ið tú gongur túr eitt av hesum turru, vindsomu januar-kvøldunum, ið nú hava verið - og kulsar av einsemi

og myrkari vælveru.

Íslandsklokkann - ið úttaná snýr seg um eitt drúgt rættarmál - er spennandi, næstan sum ein krimiskaldsøga. Í þortum av bókini er málburðurin sum høgður úr blágrýti, so at lesarin heldur seg fáa upp í ein leyp av orðafellum og tiltøkum. Veruleiki og yvirsjón renna saman, so at lesarin hevur kenslu av at standa yvir av tí sokallaðu magisku realismi, sum annars sigst vera komin úr Suðuramerika. Í roynd og veru sæst hetta frásøgukynstrið longu í mongum av teimum íslendsku fornsøgnum. Bókin er skrivað við stórum medviti, og lík so orðasparin hævundurin er á summum síðum, líka so gávumildur er hann aðrastaðni. Medvitið og kræsnið eru greipað saman við hesum sama natúrliga floymandi frásøgukynstrinum, sum vit kenna úr teimum gomlu søgnum.

Íslandsklokkann dagar upp ímóti einum søguligum baksýni. Vit eru stódd í tíðarskeiðinum undan og nakað aftan á ár 1700. Hetta er upplýsingartíðin, og vit kunnu rokna út, at Ludvig Holberg um hetta mundi er blaðungur, og at mentanin rundan um Ludvík Fjúrtaða stendur í hægsta blóma. Men norðuri undir tí atlantisku væðingini er øskukalt. Ísland er niðurbundið av fellisárum, trótandi fiskireiðskapi og hungursneyð umframt misrøkt og rættarlígum ágangi frá tí danska hjálandaveldinum og heimligum búravnum. Oman á alt hetta koma so pokurnar. Fólkið liggur fram á grúgvu handaliga sum andaliga. Upp ímóti hesi vónleysu sýn hevur hævundurin teknað tey trý tann óflættiliga bóndan Jón Hreggviðsson, tann lærda Arnas Arnæus og Snæfríð Íslandssól. Av teimum trimum er Arnæus - hvørs fyrmynd er vísdamaðurin og handritasavvarin Árni Magnússon (1663-1730) - tann stóri varðveitarin. Stuðlaður av hinum hírðir hann tann loynda eldin, so hann verður tókur sløk hundráð á seinni, tá romantikken hevur tikið seg upp, og kúgaðar tjóðir so smátt eru farnar at rætta ryggin og virða síni mál. Tann loynda

eldurin er fornsøguhandritini, sum eisini í dag eru Íslands stoltleiki og tjóðskaparlíga grundstøði. Sum mong stór skaldaverk er Íslandsklokkann samansett, her verður skift millum ymisk stílsøg, og her rúmast ymisk evnr. Kærleikssøgan - ritað við finum og blúgvum penni - er so floygd, at hon tykist sæð av blánandi háfjalli. Men fyrst og fremst tykist bókini at viðgera evnið tjóðskaparlígan samleika, og sostatt er hon - hóast feld inn í eina farna öld - valeyst ein tíðarviðmerking, skapt mitt undir 2. heimsbardaga, tá eitt árin (tað danska) fánad og eitt annað (tað amerikanska) varpaði vaksandi skugga. Hvat bjargar eini tjóð? tykist hævundurin at spyrja. Svarið er stutt: andi. Einum renna í huga nøkur orð, Laxness í 1928 skrivaði um skaldið Jónas Hallgrímsson (1807-45):

Tey iðunnareplir, sum yngdu tjóðina upp í 19. öld, vórðu ikki borin fram í glæsiligum stovum við tjúkkum bankabókum sum stuðli, ella takkað veri tignarlígam embætum, heldur stóðu undir hennara endurreisn nakrir niðurundirkomnir, heilsu-brekaðir drykkjumenn í einum stórbyi suðuri við Oyrarsund, flippuleysir og í krúvdum sköm.

Tað kann viðhvørt vera torført at lýsa út í æsir, hví eitt skaldaverk hugtekur. Hjartað er vísari enn skilið og hevur dýpir, sum skilið illa kann greina. Um hesa bók kann ein kortini siga - rætt og slætt - at hon er ómetaliga fyndug og ótrúliga væl skrivað. Sum hjá Shakespeare er lopið millum tey grotesku og tey sublimu brotini stórt og handfarið meistarliga, so at tey stuðla hvørt øðrum. Yvir av eitt nú bardaganum í svínastígginum - har Ture Narvesen og Jes Lou nýða Junkaran at lova teimum konuna í 3 samdøgur - standa tær háleittu løturnar, har Arnas Arnæus og Snæfríð eru saman. Oman á alt eigur bókini eitt speisemi, sum sprettur úr ómetaligum skaldsligum avlopi, og eitt ovfarakæti, sum móti endanum á bókini, tá eldurin hevur gloypst nøkrum av

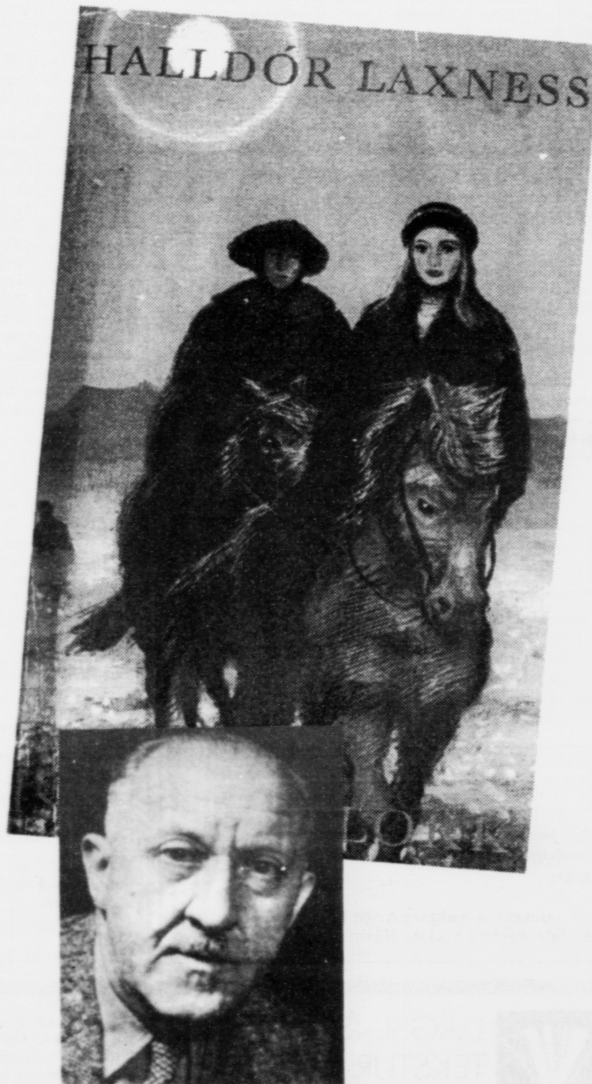
ediligastu dýrgripum hansara, letur Arnæus royna seg við gálgaskenti:

Heima á Íslandi mangur má maður bilsin standa, at Hreggviðssonur við hœvdi á heimaftur kemur til landa.

Um týðingina er at siga, at hon er ramlig, fyndug og eyðkend av stórum orðatíl-

fari. Eg eri ikki førur fyrri at meta um, hvørt hon er trúgv móti orði og bókstavi. Stórri týðning hevur tað, at hon er gjørd av einum skaldi, og at lyndisskyldskapur tykist at vera millum hævund og týðara. Sum heild er henda týðingin helst ein tann besti tekstur, vit eiga á føroyskum.

Hanus Andreassen

Íslandsklokkann - ið úttaná snýr seg um eitt drúgt rættarmál - er spennandi, næstan sum ein krimiskaldsøga

Halldór Laxness: Íslandsklokkann. Sigurð Joensen týddi úr íslenskum. Forlagið Ungu Føroyar 1996. 400 krónur.